FRIDERICI HOFFMANNI,

CONSILIARII ARCHIATRI ET PROFESSORIS REGII,

DE DIABOLI POTENTIA IN CORPORA,

DISSERTATIO PHYSICO-MEDICA CURIOSA.

EMENDATIOR JAM EDITA.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

TYPIS JOH. FRIDERICI GRUNERTI, ACAD. ET SENAT. TYPOGR.

MDCCXXXVII.

(5)

DISSERTATIO PHYSICO-MEDICA

DE

POTENTIA DIABOLI IN CORPORA.

PRÆLOQVIVM.

NOn minus ſcite, quam vere, ſcriptum reliquit, *Plutarchus Sympoſ. lib. 5. c. 7. Quodammodo philoſophiam tollunt, qui rebus mirabilibus fidem non habent. Oportet autem, quam ob cauſam aliquid fiat, id ratione tractare. Quod vero id fiat, ex hiſtoria eſt ſumendum.* Quocum perpulchre conſentiens *Plinius Hiſt. Nat. Lib. VII. Cap. I. Quemadmodum,* inquit, *multa fieri non poſſe, priusquam facta ſunt, judicantur: Ita multa quoque, quæ antiquitus facta, quia nos ea non vidimus, neque ratione aſſequimur, ex iis eſſe, quæ fieri non potuerunt, judicamus. Quæ certe ſumma inſipientia eſt.* Quibus ſapientiſſimi & cordatiſſimi viri optima ratione eos reprehendunt, qui hiſtorias & res, quas vocant facti, eam ob cauſam pernegant, quia quomodo fiant, vel facta ſint, minus aſſequuntur. Jam dudum hunc

errorem animadvertentes philoſophi, utiliſſimum hunc canonem condiderunt: *Ab ignoratione modi non valet conſequentia ad negationem exſiſtentiæ rei.* Dici vix poteſt, quam frequenter ab hac regula decedant, non tam philoſophi, quam ipſi etiam medici, qui dum experientiam & obſervationes rationi debebant ordine præferre, & poſtea effectorum rationes ſcrutari, contraria via ſæpenumero incedunt, & antequam, num aliquid fiat, nec ne, exploratum habent, protinus ad intellectum & rationem confugiunt, & ex ea id petunt atque exquirunt. Verum enim vero cum ratio hominis plurimorum effectuum naturalium æque ac ſpiritualium cauſis inveniendis atque detegendis plane inhabilis ſit, & rarius judicium de rebus ex genuinis principiis ac fundamentis deducatur, hinc ratio plerumque fallax & minus recta exſurgit. Quare conſultius eſt, prius de veritate & fide hiſtorica circumſpicere, ubi agitur de effectibus, quam anticipatione intempeſtiva & præpoſtera ratione in rerum exſiſtentiam & modum inquirere. Obſervavimus itaque, ex neglectu ſupra allatæ regulæ ingentem diſſentientium opinionum varietatem oriri etiam, quando agitur de poteſtate malorum ſpirituum, adeo, ut ſint qui nimium diabolo & incantationibus ſagarum tribuunt, eaque, quae ex mere neceſſariis & phyſicis cauſis fluunt, hiſce adſcribunt, cum alii contra plane nihil potentiæ diabolis concedant, imo operationes ejus in corpora penitus negent, eo, quod id rationis principiis conſentaneum non eſſe judicant. Enimvero his breviter reponimus; cum ad facti cujusdam confirmandam veritatem bini aut terni teſtes omnium gentium conſenſu ſufficiant, nos quidem ſuſpicari non poſſe, cur ea demum

mum neganda videantur, quæ omni hominum memoria, ab univerſis gentibus credita, a theologis pariter ac philoſophis & medicis prudentiſſimis miro conſenſu obſervata, ſacri codicis teſtimonio firmata, & tot denique magiſtratuum edictis ac judiciis, ipſaque reorum confeſſione ſtabilita legimus. Certe in rebus facti ſola autoritate eſt nitendum, quae tamen omnino rejicienda eſt in aliis, quas ratione & intellectu perſequimur. Num autem majori unquam autoritate hiſtoria factorum firmata, & roborata ſit, quam ea, quæ docet varios effectus, diaboli in corpora naturalia & hominis, merito anceps hæreo? Nihilominus operæ pretium duco, probe perpendere illa ratiocinia, quibus adducti nonnulli alia omnia ſtatuere non dubitant. Providendum enim, nec nimium, & ne nihil tribuamus diabolo, memores eorum, quæ a Plutarcho ſapientiſſime monentur *in Vita Camilli cap.132.* τοῖς τοιούτοις καὶ τό πιστεύειν σφόδρα, καὶ τὸ λίαν ἀπιστεῖν ἐπίσφαλές ἐστι· διὰ τὴν ἀνθρωφίνην ἀσθένειαν, ὅρον οὐκ ἔχουσαν αὐτῆς, ἀλλ ἐκφερομένην, ὅπου μέν ἐνς δεισιδαιμονίαν καὶ τύφον, ὅπου δὲ εἰς ὀλιγορίαν τῶν θείων καὶ περιφρόνησιν ἡ δ᾽ εὐλάβεια καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἄριστον. *Talibus nimium credere, aut nimium diffidere periculoſum eſt, propter humanam infirmitatem, quæ fines non habet, neque ſui compos eſt, ſed fertur interdum quidem in ſuperſtitionem, interdum vero in neglectum & contemtum rerum divinarum. Metus vero & ne quid nimis, optima ſunt.* Quapropter videndum philoſopho, quid valeat & non valeat diabolus & an omni tempore & in omnibus ſubjectis id præſtare poſſit. Suſcepimus inpræſentiarum hunc arduum & gravem laborem, citra tamen ullam præoccupationem, vel ullius injuriam. Neque hanc tractationem a foro noſtro alienam cenſemus: nam qualis ſit differentia inter ſpiritum & cor-

pus, & quidnam corpora pati queant a ſpiritibus, aut nequeant, nemo exactius noſtra ſententia poterit ad liquidum perducere, quam phyſicus & medicus. DEUS autem fons & autor omnis lucis, & deſtructor omnium tenebrarum, operumque diabolicorum, etiam hac in re ad nominis ſui gloriam proximique emolumentum nos deducat in omnem veritatem!

§. I.

ANtequam autem ad ipſam rem ejusque tractationem preſſiorem nos accingamus, & num dæmon poſſit agere in corpora, diſquiramus; ordo & inſtituti ratio poſtulare videtur, ut primo omnium, quid vocabulo diaboli velimus intellectum, in medium adducamus. Eſt autem diabolus, communi omnium cum theologorum tum phyſicorum & medicorum conſenſu, ſpiritus creatus finitus, nocentiſſimus, certa potentia in creaturus, maxime in hominem, præditus. Spiritum eum eſſe dicimus, quoniam ejus natura atque eſſentia eſt ab extenſione & repletione certi circumſcriptique ſpatii remota, impenetrabilitatis & diviſibilitatis expers, denique quoniam intelligendi cognoſcendique facultate nec non voluntate eſt præditus. Creatus porro eſt, quia dependentiam atque exſiſtentiam, id eſt, originem ſuam ſupremo illi ac infinito ſpiritui debet. Finitum etiam & limitatum vocamus, non modo ratione eſſentiæ ſuæ, ſed & operationum, ſiquidem tum ipſe, tum univerſa ejus potentia infiniti illius ac increati ſpiritus imperio ſubeſt. Præterea nocentiſſimum diximus, cum eo diſcrimine a beatis illis mentibus quam maxime ſejungatur. Tam depravata enim eſt ejus voluntas, ut liberrimo impetu in malum feratur, Deoque non minus quam hominibus perpetuo reluctetur,

nihil

nihil exiſtimans cura iſta ac cogitatione antiquius. Ex quo colligere licet, cacodæmonem ad omnem malitiam, fraudem, odium ac perditionem eſſe profligatiſſimum, cum bonorum contra ſpirituum ſummus ſit amor, ſummaque benignitas. Sed & potentiam diabolo tribuimus. Cum enim nulla omnino ſit res creata, quin potentia ſua gaudeat: diabolo ſane illa tanto minus videtur deneganda, quanto ſpirituum natura reliquis creaturis eſt ſublimior. Poſtremo & in homines potentiam ejus ſeſe exſerere diximus: idque non tam ratione mentis pure & ſine corporis commercio operantis, quam earum facultatum, quæ corporis utuntur miniſterio. Quapropter in eam animæ partem, quæ phantaſia dicitur, mira eius eſt energia; nec minor in ipſa corpora, tametſi eam limitibus ſuis divinitus circumſcriptam eſſe, ultro fateamur.

§. II.

Jam primo omnium eorum rationes expendemus, qui, licet eſſe diabolum, non inficientur, ipſum tamen in corpora quidquam poſſe negant. Deprehendimus vero, ex philoſophis & theologis maxime eos, qui philoſophiam Carteſianam profitentur, huic ſententiæ pollicem premere. *Balth. Beckerus* Theologiæ D. & Eccleſiaſtes Amſtelodamenſis, qui in opere, quod *Mundum faſcinatum* inſcripſit, conſopitas eruditorum concertationes de ſpirituum operationibus denuo reſuſcitavit, eo prolapſus fiduciæ, ut diabolo non minus quam veneficis omnem homines lædendi aut in longinquos morbos conjiciendi poteſtatem adimeret. Verum enim vero, ut fundamenta, quibus periculoſa opinio innititur, conſideremus, res omnis tamquam ab ovo repetenda videtur. Occaſionem huic errori dedit ipſe Carteſius, dum Deum cauſſam proximam atque immediatam,

tam motus in corporibus obvii ſtatuit. Ex qua pernicioſa ſententia (ut ſolet mira eſſe errorum fœcunditas) novus error natus eſt, videlicet quod dæmones nihil in corpora poſſint. Corpus enim ſibi concipiunt tanquam materiam in ſe mere paſſivam, omnique actionis expertem, id eſt extenſam tantum & diuiſibilem. Itaque ut actionis capax ſit, neceſſe eſt principium aliquod actuum accedat, quod vim, vigorem ac vitam ipſi inſpiret. Porro hoc principium non materiale eſſe poſſe exiſtimant, quum omne extenſum non niſi paſſivum ſit, nec finitum, quum nec id modum in univerſo hoc tam vaſto & tot corporibus repleto præſtare poſſit; hinc nihilupereſſe, niſi ut ipſum DEum immediatam omnis motus cauſſam eſſe fateamur. Atque ita perpulchre, ut ipſi opinati ſunt, demonſtrationem de Deo adornarunt. At vero ſi ulla ſententia in theologia non minus ac phyſica innumeris graviſſimisque erroribus viam pandit, certe hæc ipſa eſt, quam modo explicavimus. Demonſtrari quidem hac ratione poteſt, Deum eſſe, ſed ita, ut inter Deum & mundum parum relinquatur diſcriminis. At hæ ſunt iſtæ ſyrtes, in quibus *Benedictus Spinoza* naufragium paſſus omnem religionis ſenſum amiſit.

Ens enim, quod nulla agendi vi pollet, nullam profecto figuram, nullam formam ac diſpoſitionem poteſt retinere. Quos effectus tamen dum materiæ vulgo tribuunt, creatoris rerumque creatarum eſſentiam atque effectus manifeſto errore confundunt. Fingamus beſtiam feciſſe pauperiem, aut hominem infortunio mactaſſe: ecquis erit tam emotæ mentis, ut Deum id feciſſe, proximamque fuiſſe huius damni cauſſam dicat? Ego vero expenſis rebus omnibus, quæ huc facere videntur, rationibusq; ſubductis hanc feci cogitationum mearum ſummam: Quodſi enim virtus

illa

illa corpora indita, qua agunt, qua operantur, qua movent alia corpora, eſſet eſſentialis divina, ſequeretur vt Deus ſit principium activum corpora conſtituens, quoniam a materia ceu paſſiva, nulla actio, nulla operatio, proficiſci poteſt. Creator eſt ſubſtantia ſive vis quædam infinita, pure activa, & cauſa ac fons virium omnium, quas in rebus creatis deprehendimus. Creaturæ autem nihil aliud ſunt, quam vires quædam ſubſtantiales finitæ ad agendum & patiendum aptæ. Dependent videlicet originaliter univerſæ creaturæ & vires ipſis inditæ ſubſtantiales, quæ fontes ſunt earum operationum, ab ipſo Deo, qui omnipotenti ſuo verbo eas condidit, perpetuoque conſervat ac ſuſtinet. Acceperunt itaque corpora a Deo virtutem internam moventem, quæ ſimul patitur, hoc eſt, quæ actionem alterius corporis recipit. Falſum itaque eſt earum vim immediate eſſe divinam. Res autem longe clarius patebit, ſi eam conferamus cum noſtris cogitationibus. Hæ ſunt conſentiente doctorum judicio actus mentis ex interna eius virtute, eaque finita provenientes. Sane enim Deus non eſt, qui in nobis cogitat vel vult, ſed mens noſtra propria cogitandi & volendi gaudet potentia. Nihilominus generali Dei concurſu, ut cogitemus, opus eſt, ſiquidem ſine eo ne cogitaremus quidem. Ita etiam corpora moventur virtute propria, ad cujus conſervationem univerſali divina opus eſt.

§. III.

Ulterius Deum non eſſe cauſſam proximam, quæ moveat corpora, non infimi ponderis argumento a poſteriori petito, poteſt declarari. Videlicet phantaſia matris fœtum gerentis a nullo ſano homine unquam venditatur pro Dei actione immediata, ſed omnium conſenſu eſt operatio animæ maternæ. Jam autem certum atque com-

pertum conſtanti experientia eſt, perverſam matris phantaſiam ſæpenumero penitus turbare ac pervertere poſſe fœtus formationis in utero negotium. Quodſi vero Deus exiſtimatur immediate formare fœtum in utero, ſecundum placita *Carteſianorum*, ſequitur exinde, ut actio matris poſſit turbare Deum in ſuo opere, id quod impium & a ſana ratione alienum jure meritoque eſt exiſtimandum. Quoniam igitur Carteſiani adhuc conſtanter in hac fuere ſententia, Deum præſtare immediate motum in corporibus; hinc eo principio adducti non poſſunt ſibi perſuadere, diabolum agere in corpora, eaque movere, eum nullam potentiam habeat in Deum, qui proxime autor ſit motus & ordinis in creaturis. Sed deſtructo hoc falſo fundamento, cui ſubſternitur eorum ſententia, ſicuti jam copioſe & ſolide factum eſſe exiſtimo, concidit ſimul uno ictu aſſertum illud præpoſterum, diabolum agere in corpora non poſſe.

§. IV.

Proximum jam eſt, ut etiam reliqua, quibus ad tollendam diaboli vim in corpora utuntur, argumenta perluſtremus. Dicunt videlicet, ſpiritum non poſſe agere in corpora, quoniam ſubſtantia ſaltim eſt cogitans, intellectu & voluntate prædita, quae nullam convenientiam habeat cum motu corporum. Colligunt porro, omnem motum fieri per contactum: inextenſam autem ſubſtantiam corpora non tangere poſſe, hinc & diabolo efficaciam corpora movendi eſſe denegandam. Hiſce reſpondemus certiſſimum eſſe, nullum corpus moveri a ſe ipſo, id eſt, unum corpus, conſideratum in ſe, non poſſe efficere motum, ſed ad minimum duo requiri. Motus enim eſt actio non unius corporis, ſed duorum, ubi unum movet, alterum motum recipit. Ordinarie itaque communicat movens ſu-

am

am vim per contactum cum corpore mobili, & tali ratione unum corpus movet alterum. Quæſtio vero eſt, num corpus moveri queat, ſine alterius corporis actione, vel impreſſione virtutis in ipſum, & quidem per aliam ſubſtantiam immaterialem, nempe ſpiritum? Quam ob cauſam autem id non fieri poſſit, equidem non video. Nam ſi conſideremus, cujus indolis ſit vis iſta, quæ corporibus in motu imprimitur, certe non alia eſt, quam immaterialis. Nihil enim corpus, quando celerrime impellitur, materialitatis tis, vt ita dicam, recipit, nihil ipſi additur, vel moventi derogatur, nam unum corpus in infinitum, id eſt, absque fine, ſine diminutione virium ſuarum motum provocare in aliis corporibus quieſcentibus poteſt. Et, ut verum fatear, vis illa ſubſtantialis, quæ omnium operationum, id eſt, motionum in corporibus cauſa & fons eſt, non alia quam immaterialis, dicenda videtur. Omnem enim ſubſtantiam & eſſentiam creaturarum colloco in immaterialitate. Cum itaque ſpiritus ſit ſubſtantia immaterialis, ſumme activa; qua de cauſa vim ſuam non poſſit etiam cum corporibus communicare, non intelligo. Si qua forſan exinde naſcatur dubitatio, quod inter vires ſpirituum & corporum ingens diſcrimen ſit, nullaque detur inter ea communio, fingamus, & hoc ita ſe habere. Interim ſufficit nobis, quod negari nequeat, ſpiritum excitare poſſe vim eam, quæ eſt in corporibus, motricem. Nam omnia corpora inſtructa ſunt vi movente & mobili, quamvis Deus talem legem tulerit, ut non niſi vel excitate ad motum, vel facta communicatione virium ab alio corpore moveantur. Sed quid opus eſt longa diſputatione? Vbi rerum adſunt teſtimonia, exulent ratiocinia. Quid enim clarius ac magis obvium eſt, quam ad nutum & voluntatem animæ noſtræ ſpiritus animales movere hæc vel illa membra? Equi-

dem ipſa anima non immediate movet muſculos, manus vel pedes, ſed ipſi ſpiritus ſic dicti animales, elaſtica & ſubtili materia conſtantes, illud exſequuntur, unde influxu ipſorum per nervum obſtructum ceſſante, etiam voluntas animæ efficaciſſima nihil peragere poteſt. Nihilominus imperat potius mens, quæ ſpiritualis proſapiæ eſt, fluido nervo, ſive excitat & dirigit virtutem motricem. Ex quibus clariſſime patet, ſpiritum utique ſolo ſuo deſiderio & voluntate, (quæ actiones certe non ſunt materiales, ſed immateriales,) ad motum certum poſſe incitare corpora. Deſtructis itaque vel certe multum labefactis eorum, qui Satanæ denegant operationem in corpora, fundamentis, proximum iam eſt, ut, quid diabolus poſſit & valeat in corporibus, & quid non poſſit, circumſpiciamus.

§. V.

Primum unanimis eſt ſaniorum ſententia, diabolum nulla poſſe edere miracula. Antequam hoc demonſtremus, opus erit, ut genuinam miraculi indolem, quanta poterimus brevitate, indagemus. *Miraculum autem* eſt effectus ſupernaturalis in ipſis corporibus, id eſt talis, qui curſum, qui ordinem, qui vires naturæ transſcendat. Nam omnipotens rerum Conditor non modo certam vim atque energiam ad agendum cuivis corpori indidit, ſed & ex liberrima voluntate atque arbitrio voluit, ut actiones & re actiones corporum inter ſe certo ordine, quem legem recentiores appellant, fierent e. gr. omnis motus fit ab inæqualitate virium, ſeu quod idem eſt, corpus quod moventis vice fungitur, majori efficacia motrice inſtructum eſſe debet ac mobile. Porro corpora in æquilibrio conſtituta, quieſcunt. *Movens communicat cum mobili quandam vim motus. Motus celeritatis compen-*

ſat

ſat pondus ſive motum gravitatis: & quæ ſunt hujus generis plura. Secundum has leges motuum eduntur omnes, qui in univerſo conſpiciuntur, effectus corporum. Quodſi itaque occurrit effectus quidam, qui revera eſt ſupra iſtum ordinem, neque ex natura motus explicandus, quique non conformis eſt viribus corporibus inditis, dicitur ille ſtupendus ſive miraculoſus, v. gr. ſi corpus ſpecie gravius in fluido ſpecie leviori non deſcendat; ſi fœmina pariat ſine mare; ſi ignis non accendat corpora igni concipiendo apta: ſi corpus mortuum & jam putridum ad vitam revocetur. Hæc vera dicenda ſunt miracula, cum extra ſolitum naturæ curſum & ordinem producantur. Et hæc nemo efficere poteſt, niſi ipſe Deus, autor naturæ, qui omnium virium creatarum centrum ac fons eſt, quique leges has ſancivit, unde a nulla creatura hæ leges ſuspendi atque tolli poſſunt, præterquam a Deo, qui ſolus hac prærogativa gaudet. Et revera omnia miracula, quæ a Deo & Chriſto edita eſſe in ſcriptura ſacra memoriæ proditum eſt, ingenioſe explicari poſſunt ex hoc principio, id eſt ſuſpenſione legum motus, qua de re latius videri poteſt *D. Conorr. in Evangelico Medico.* Excluditur itaque merito diabolus ab omnibus miraculoſis & ſtupendis effectibus, quia nullum jus habet in ordinem naturæ, Tametſi enim aliquid facere queat, fieri tamen id non niſi mediante hoc naturæ ordine poteſt.

§. VI.

Primo igitur naſcitur quæſtio, num diabolus corpora humana per aerem transferre atque evehere queat ex uno loco in alium? Dicimus autem rotunde, in diaboli poteſtate id non eſſe poſitum: Eſſet enim hoc verum miraculum. Nam quoniam corpus humanum fluido aeris vel bis centum ac ultra vicibus præponderat, diabolus vel

tollere corporis humani gravitatem, vel aerem efficere corpore hoc graviorem deberet; id quod eſſet miraculum. Equidem haud ignoro a Theologis quibusdam alia omnia ſtatui, dum ex novo teſtamento proferunt exemplum Salvatoris noſtri a Satana ſtatuti ſupra pinnaculum templi & in montem excelſum evecti. At vero perpulchre refutavit hoc ipſum eruditus ac acutus Theologus reformatus Walæus in *comment. ad novum Teſtamentum*, dum docet, vocabulum *παραλαμβάνειν* ordinarie in novo Teſt. non ſignificare *geſtare, circumferre*, ſed *aſſumere, abducere, comitem ſibi adjungere aliquem* Math. I. 24. *παρέλαβε τὴν γυναῖκα ἀυτȣ̃* Cap. XVII, 1. *παραλαμβάνει ὁ Ιησοῦς τὸν πέτρον* & paſſim alibi. Et notat Origenes, Dominum ſecutum quaſi athletam ad tentationem ſponte proficiſcentem & veluti in hanc ſententiam loquentem: Tu invenies me in omnibus fortiorem. Deinceps quæ vulgo traduntur de transvectione ſagarum in montem Bructerum, meræ ſunt fabulæ, inſomnia & illuſiones ſagarum diabolicæ. Nobismet ipſis enim non ignota ſunt exempla ſagarum, quæ in vinculis publicis habitæ, cuſtodiisque ſeruatæ accuratiſſimis, ſi quando e gravi ſomno expergefierent, in remotiſſimis montibus una cum multis peregrinationis hujus ſociis ſe fuiſſe jactarent. Spectat huc egregia hiſtoria relata a Godelmanno in *Tract. de Magis lib. II. c. 4.*

Mulier quædam Megalopolitana in crimen vocabatur, ac ſi conventiculis ſagarum in Bructero ſæpius interfuiſſet. Fidem rumori denegabat dominus nobilis, cui mulier iſta ſeruiebat. Exploraturus tamen rem, cauſſam agnovit, & a muliere tulit reſponſum, cras eo ſibi eſſe avolandum. Nobilis, adſcitis paſtore & domeſticis, mulierem diligenti cuſtodia ſervabat, coram, quid de ea futurum ſit, ſpectaturus. Sed miſera illa vnguento quodam ſe illinens, tam

alto

alto obruebatur ſomno, ut nec illa nocte nec poſtridie poſſet excitari. Expergefacta demum, una cum aliis veneficis in Bructero ſe fuiſſe obſtinate adſeverabat, nec errorem hunc ex animo ſibi evelli patiebatur.

§. VII.

Secundo loco quæſtio occurrit, nunc dæmon transmutare queat corpora v. gr. an ex metallis ignobilioribus poſſit facere nobiliora, an ex rebus animatis organica & viva producere valeat? ad quam reſpondemus; neutiquam in poteſtate ejus hæc eſſe poſita. Forma videlicet corporum conſiſtit in certa & ſpecifica partium mixtum aliquod conſtituentium diſpoſitione, ſitu, figura ac magnitudine. Et transmutatio unius corporis in alterum fit, quando textura, ſchematiſmus & craſis partium, qua gaudet corpus, mutatur, & alterius texturam ac diſpoſitionem partium & pororum induit. Ita videmus, alimenta mutari in chylum, hunc in ſanguinem, in ſerum & lympham, hæc in oſſa, & carnem, carnem denique in putredinem abire. Non autem veriſimile eſt, dæmonem ullius corporis eſſentiam intimam & conſtructionem ejus, partiumque connexionem exquiſite noſſe, quamvis de eorum effectibus, & corporum operationibus, quin eas ſciat, non dubitemus. Si enim ſciret mixtionem corporum, & ad ejus nutum ſerviret hæc rerum viſibilium materia, diverſiſſima corpora poſſet producere, quod tamen ſolius Dei opus eſt. Tanto minus corpora organica, vel principium eorum, nempe ſeminium quoddam, formare poterit. Nullius enim creaturæ, ſed ſolius Dei eſt, ullum ſemen, quod natura non efficit, producere. Omnia autem organica & viva corpora ex ſeminibus oriri ordinario naturæ curſu, certiſſimum eſt. Objiciunt equidem, Pharaonis magos incantationibus ſuis fretos virgas dæmonis ope

trans-

transformaſſe in veros dracones, ſicuti & Moſes fecit. Verum non patiuntur rationes noſtræ, ut iis adſtipulemur. Negari non poteſt, Moſen, quo omnipotens Deus legato ad Pharaonem uſus eſt, divini verbi virtute virgam revera in vivum draconem, aquam in ſanguinem transformaſſe, quo ipſo edocuit, ſe a Deo, infinito illo rerum conditore, cujus ſolius eſt creare, & res vere transmutare, miſſum eſſe. Quando autem magos Aegyptios divina hæc miracula imitatos eſſe ſcriptura refert: nemo profecto, qui paullo accuratius rem expendit, veram hanc fuiſſe metamorphoſin intelliget: multoque putabit probabilius, magos carminibus ſuis feciſſe præſtigias, Regisque oculis veluti ſimulacrum quoddam ſerpentum objeciſſe. Unde & præſtigioſos iſtos ſerpentes egregio vanitatis eorum argumento ſerpens a Moſe productus diglutiit, quemadmodum mendacium a veritate abſorbetur. Idem cenſendum eſt de immutatione aquæ, quæ ſine dubio pauca fuit in vaſe conſervata, in rubicundum colorem, ut & de ranarum productione mere imaginaria: quia de re latius legi meretur Wierus *de præſtigiis dæmon. lib. 2. c. 8.*

§. VIII.

Cæterum & hæc quæſtio meretur ventilari; an diabolus verum poſſit aſſumere corpus? Negamus id de vero ac impenetrabili corpore: de imaginario autem & apparente concedimus. Ipſe enim peritiſſimus artifex atque ob diuturnam experientiam ſummus Phyſicus & opticus facillimo negotio ex commixtione diverſorum corporum præſertim fluidorum, variaque diſpoſitione lucidi cum opaco, quoscunque vult, colores exprimit, ut, quæ nusquam ſunt, tamen, quaſi eſſent, ab hominibus conſpiciantur. Sane conſpicimus nubes, quæ non niſi vapores aquei inter ſe collecti ac coacti ſunt, ſæpius varia corpora præſentare, adeo caſtel-

caſtella, palatia, umbroſi ſylvarum tractus, lucis & umbræ mirifica mixtura producantur. Nullum enim eſt dubium, quin extrinſecus talia efficere, & intrinſecus etiam phantaſiam hominum, in quam magnam habet potentiam, varie ludificari poſſit. Diabolus equidem hominum & mortuorum & adhuc viventium formam aſſumere poteſt, variis ſub ſimulacris. Sic in mulieris forma ſeſe obtulit Curtio Rufo: ſenis macie ac ſqualore confecti ſpecie Athenodoro Philoſopho, referente Plinio Secundo *lib. VII. Epiſt. 27.* Caſſius Julium Cæſarem, jam mortuum ſive dæmonem, eius imagine indutum, in prælio vidit, humano habitu auguſtiorem, equo in ſe impetum facientem. Vid. Valerius Maximus *lib. I. cap. 8.* Plura exhibet exempla Fromannus in *Tract. de Faſcinatione p. 786.* Pariter etiam brutorum formam aſſumere diabolus poteſt. Referendam quoque ad illuſiones phantaſiæ exiſtimo evocationem Samuelis e terra, ſolito corporis habitu & veſtitu futura prædicentis, niſi, quæ nonnullorum Rabbinorum eſt ſententia, omnia a muliere relata mera mendacia arte conficta fuerint.

§. VIII.

In diſquiſitionem jam venit, num diabolus doctos & prudentes homines facere queat? Nota enim ſunt, quæ vulgo tradi ſolent de ſpiritu eruditorum familiari. Veruntamen cum anima hominis lumine quodam intellectus inſito conſtet, cujus autor eſt ipſe Deus, & hoc lumen in ſe ſumme ſit bonum, non video, qua ratione in id agere diabolus vel excitare ac perficere id ipſum, quod diximus, queat. Et cum prudentia, ſapientia, ſanæque rationis uſus ſint dona & bona, quibus perfectio ſpiritus humani abſolvitur; ab eſſentia autem diaboli plane ſit alienum, quidquam vere bonum efficere: (nam ejus operatio non niſi

damnoſa & ſumme noxia eſt,) colligo exinde, nequaquam a malo dæmone expectandum eſſe, ut vera doctrina prudentia & judicio imbuere queat animam hominis. Objiciunt quidem, multa docere poſſe dæmones, de iis rebus ac actibus, quos exquiſite norunt. Verum id rem nondum conficere videtur. Diabolum variis ideis objectis in phantaſiam agere poſſe, utraque manu largimur, nec dubitamus, quin ſæpenumero ſagis ac mancipiis ſuis varias ſpecies intelligibiles, variasque res ad ſpeciem veri confictas repræſentare queat: Verum aliud eſt materia eruditionis, aliud ipſa forma: & aliud eſt veritas, aliud fictio. Pulchre ſcribit *Majolus dierum canic. Tom. II. colloqv. 3. pag. 169. Illa quæ a Deo ſunt in excellentibus ingeniis, rectis, & naturis heroicis, diabolo* ἀμίμητα, *non imitabilia ſunt.* Nam tenebrarum princeps potius offundit tenebras, vel certe mille fraudibus & erroribus incruſtat ſuam, quam largiri videtur, ſapientiam. Omne donum bonum & perfectum deſcendit a Patre luminum. Alia autem quæſtio eſt, num arte dæmoniaca juvari & amplificari queat memoria? Proferuntur hanc in rem varia exempla apud *Jordanum in libro de eo, quod divinum eſt in morbis cap. 9. p. 34.* Veruntamen timendum hic eſt, ne confundamus effectus quosdam naturæ extraordinarios cum operibus geniorum malorum. Memoria partim ſpectat ad animæ facultatem imaginativam, & hinc phantaſiam habet pro fundamento, partim etiam ad diſpoſitionem & conformationem filamentorum ac pororum cerebri. Si ergo dæmoni quædam poteſtas in memoriam concedenda eſt, eam demum intelligendam eſſe memoriam arbitramur, quæ phantaſiæ utitur miniſterio. Hanc enim, præſertim in impiis, impreſſis quibusdam a dæmone ideis ſublevari poſſe, admodum

ve-

veriſimile eſt. Sed hæc non eſt vera memoria, ſed transitoria ſaltim, ſuperficialis, ad certos tantum actus & ad certum tempus reſtricta: ad veram enim memoriam diſpoſitio certa cerebri, quæ retinet firmiter idearum veſtigia, requiritur. Nullo modo autem diabolum in conſtructionem & conformationem ullius partis internæ habere poteſtatem conſtanter aſſeveramus.

§. IX.

Tandem & illud gravis momenti excutiendum eſt problema, an diabolus corpora ſolida, magna, animata & inanimata, ſua virtute pro lubitu hinc inde loco movere poſſit? Hac in re, ut verum fateamur, omnem vim exiſtimamus diabolo eſſe denegatam. Nam ex certis indubitatisque operationibus atque effectis tantummodo judicare philoſophus debet, quod creatura poſſit & non poſſit. Inde cum non obvia ſunt luculentæ fidei exempla & teſtimonia, ex quibus appareat, quod diabolus ſua vi corpora ſolida, compacta, inſignis molis & gravitatis huc vel illuc traduxerit, jure meritoque hunc effectum in dubium vocamus. Equidem ita comparata eſt natura ſpirituum, nullum ut corpus, ſi accurate loqui velimus, moveant. Non enim vera illa ac adæquata motus cauſſa ſpiritus eſt, ſed dirigere tantum certos motus corporum, vel certi generis corpora excitare poteſt ad motum, quod patet ex indole animæ noſtræ, quæ non propria ſua virtute ullum corpus extra ſuum domicilium movet, neque ipſo in corpore in omnes partes idem jus movendi habet; (nam pro lubitu cordis, arteriarum, ventriculi, inteſtinorum motum vel ſuſpendere, vel augere non poteſt,) neque etiam immediate & proxime voluntas animæ vel ullum articulum vel muſculum manus aut pedis movet, ſed alio agente interveniente,

cujus motum dirigere & cui imperare poteſt. Ex quo intelligimus, quoniam ſpiritus non ſunt creaturæ, propria virtute moventes, ipſis non competere in corpora promiſcuam, liberam & neceſſariam facultatem movendi, ſed potius certis modis, conditionibus & limitibus reſtrictam.

§. X.

Multo minus autem hinc diabolus penetrationem dimenſionum in corporibus cauſari poteſt, neque efficere, ut corpus majus transeat per ſpatium minus proportionatum, id quod omni naturæ, & omni phyſico principio repugnat. Utpote ſummum Numen univerſa in certa menſura, numero, pondere conſtituit, & activitatem ac vires cuivis rei creatæ attribuit, quam divinam legem diabolus nullo modo mutare poteſt. Quicquid itaque cuti impenetrabili, ipſisque gladiis & globulis obluctante jactant, item quod gladii aciem præſens diabolus obtundere ac recurvare, & globulos ad cutem protruſos repellere dicitur, mera ſunt figmenta, deſtituta claris & evidentibus documentis: ac evenit quandoque, aciem gladii adigi in os ſterni, quod penetrare neutiquam poteſt. Contingit etiam, globulum non ſufficiente pulveris pyrii virtute adactum, vel ob loci nimiam diſtantiam enervatum non pervadere cutim, qui extraordinarii eventus non protinus in præſtigias dæmonum ſunt transfundendi. Ceterum pervulgatus eſt rumor, Lappos & Finnos callere talem artem, ſed occaſio erroris exinde nata fuit, quod docuerit experientia, non tam ſubito & facile, gravi utut percuſſione durisque etiam inſtrumentis facta, ipſos occidi. Ratio autem eſt in proclivi; nam ob frigidum & conſtringentem, in quo degunt, aërem hi populi oſſa habent longe compactiora,

ſo-

ſolidiora, majora, quæ non tam facile perfringuntur, quam ea, quæ noſtrarum regionum incolæ habent.

§. XI.

Perſpectis igitur iis, quæ denegata ſunt malo dæmoni, operationibus in corpora naturalia, maximeque humana; jam ipſa res inſtitutique ratio exigit, ut expoſita ſententia noſtra dicamus, quænam diabolus poſſit agere, ſive quanam potentia in corpora, ipſumque hominem mutatur. Primo omnium autem dicimus, cum diabolus ſit ſpiritus, cujus voluntas nocentiſſima, intellectus autem penitus confuſus, tenebris phantasmatum, erroribusque corruptus ſit, ipſum cum creaturis, quæ itidem ſunt ſpiritus, majorem habere communionem, communicationem, commercium atque ſocietatem, quam cum ipſis corporibus, quæ ſunt naturæ ipſi heterogeneæ; unde ſi quis eo perverſæ temeritatis proruat, ut neget diabolum: non poterit melius convinci, quam ut in ſe ipſo & impiorum hominum propenſionibus atque actionibus ipſum quærat ac demonſtret. Quis enim negabit, in unoquoque hominum non quandoque naſci pravas, voluntatique divinæ adverſas inclinationes, cogitationes, & ad peccandum ſtimulos? quorum cauſam & originem non poſſumus adſcribere DEO, qui omnis boni, omnis lucis, omnis vitæ atque ſalutis potius cauſa & fons eſt. Hic potius monita, ſtimuloſque ad bonum, & ad reſiſtentiam mali ſuggerit fidelibus ſuis, ut parvas malorum ſpirituum ſuggeſtiones animadvertant, pulcherrimoque triumpho devincant. Nam ut rem clarius exprimamus, Deus hominem condidit bonum, ut ejus intellectus lux ſplendida & pura eſſet, qua bonum pervidere & a malo diſtinguere poſſet. Voluntatem quoque condidit liberam atque idoneam ad bonum

ſectandum & malum fugiendum. Si jam velimus inquirere in triſtiſſimæ illius cataſtrophes & metamorphoſeos cauſam, qua factum eſt, ut jam ipſius hominis intellectus errorum tenebris oppreſſus conſpiciatur, & voluntas perpetuo ad malum feratur: injurius quis eſſet in Deum, ſi cauſam ipſi velit aſſignare, ſed ipſa fatente revelatione, & ſana ac reſtituta ratione, autor hujus corruptionis & miſeriæ ipſe diabolus eſt, a quo omne malum ceu a fonte ſuo derivatur. Videmus proh dolor inde luculentiſſime mali dæmonis actionem ſpiritualem in hominem! Neque dubitandum, quin perpetui ejus influxus & operationes in impios adhuc durent, ac ne ipſi quidem pii ac fideles ab earum impetu immunes ſint.

§. XII.

Omnium aut obtime nomina, quibus nuncupatur diabolus in S. Scriptura, oſtendunt, omne malum in univerſo terrarum orbe, inque ipſo homine ex diabolo ſuam adſciſcere originem. In Hiobo dicitur Behemot & Leviathan, cujus virtus exſiſtit in lumbis ejus & robur illius in umbilico ventris ſui: Illecebris enim Venereæ voluptatis, quæ circa lumbos & umbilicum præcipue ſentitur ac perficitur, frequenter hominem impugnat. Exprimitur etiam hoc ipſo ejus natura admodum potens & perverſa, quæ omnem humanam naturam everteret, niſi divinæ omnipotentiæ habentis coerceretur. Vid. integrum *Hiobi cap. 40. 41.* In Tobia dicitur Asmodeus, id eſt, *ſpiritus coecitatis, deſtructor, peccati abundantia*; In Novo Teſt. Voce Syriaca Mammon, id eſt, *cupiditas divitiarum*: Diabolus Græcis *calumniator*: Cacodæmon, id eſt *multas res perverſe ſciens*; Hebræis Satan, hoc eſt, *adverſarius, qui omni bono reſiſtit, qui omnibus nocet.* In Apocalypſi Hebraice Abaddon, Græce ἀπολλύων

per-

perditor ſive perdens. Et paſſim in Novo & Veteri Teſtamento *mendax impoſtor, immundus, ſpiritus fornicationis, leo qui aperto marte nos invadit: Draco, qui occulte nobis inſidiatur, ſerpens antiquus* propter occultum venenum, & occultas a longo tempore inſidias. *Spiritus furoris: Spiritus impurus: Spiritus Princeps & Deus huius mundi: Rex ſuper univerſos filios ſuperbiæ, qui ſeducit totum terrarum orbem.* Quibus nominibus, quæ rerum & operationum cujusdam ſubſtantiæ ſemper ſunt characteres atque inſignia, DEUS in S. literis ſatis docet, quantos effectus quantamque potentiam hic Spiritus habeat in hominis nobiliorem partem, animam puta, quam funditus peſſumdaret, niſi Dominum haberet & ſuperiorem Deum.

§. XIII.

Poſtquam conſideravimus, quam ingentem & horribilem diabolus habeat potentiam in ſui generis creaturas, nempe ſpiritus, quæ natura ipſi quaſi eſſentialis & primaria eſt: utile jam erit, ut circumſpiciamus, quod noſtri maxime eſt inſtituti, quid valeat circa corpora? Ut igitur noſtra fert opinio, ea potentia in corpora diabolo magis ſecundaria, quam primaria, ſimulque valde limitata & circumſcripta eſt. Aſſignamus itaque ei poteſtatem in fluida corpora, & per hæc tandem in alia. Princeps autem fluidum catholicum, quod interjacet terræ & planetarum ſpaciis, & magna potentia pollet in omnis generis corpora, eſt aër & æther, quem vario modo dirigere, & cui imperare poteſt, ut hos vel illos ſubeat motus. Probamus id primo ex ipſa S. Scriptura. Dicitur enim ibi non ſine ratione Princeps aëris, qui ſuum dominatum & ſuam poteſtatem in eo habet. Epheſ. 2. v. 2. Quæſtio vero hæc potiſſimum in disquiſitionem venit, num pro lubitu ipſum aërem movere

poſſit?

poſſit? Dicimus autem rotunde, quod ſpiritus non ſit cauſa adæquata motus in corporibus, atque adeo nec in aëre; ſed potius quod certam potentiam atque dominium in fluida, quæ jam ipſa vi motrice inſtructa ſunt, habeat. Apparet id clariſſime in corpore noſtro, in quo ipſum fluidum nerveum aëreo elaſticum in lympha cerebri & nervorum ipſoque ſanguine eſt cauſa primaria motus in muſculis. Nihilominus anima a Deo facultatem habet conceſſam, limitatam tamen & certam, ſaltem in quibusdam membris imperandi hiſce ſpiritibus motum. Hoc modo etiam res ſeſe habere videtur cum diabolo, qui non cauſa motus eſt in aëre, ſed ipſe aër mobili facultate jam eſt inſtructus: nihilominus ipſe habet quoddam imperium in aerem, eum ad certum motum determinandi, quod tamen etiam non ſine ſingulari permiſſione Dei exercere poteſt. Hinc fluit, ipſum dæmonem utique, varias ſpecies corporum phantaſticas, tam hominis quam animantium ex aëre vaporoſo ſub luce & umbra varie & artificioſe collecto, commode induere poſſe, unde apparitiones ſpectrorum non ſunt de nihilo, & vetuſtiſſimis momentis, ſacræ quoque ſcripturæ auctoritate, plurimisque per omnes ætates & regiones obſervationibus confirmatæ. Nec fundamento caret, diabolum, dum jus habet operandi in aërem, varios tumultus, ſtrepitus, ſonos, fragores edere atque excitare poſſe. Hæc enim nil eſſe niſi varios tremulos & vibratorios aëris motus, ex phyſicis compertum eſt. Diabolus itaque facile aërem cogere & impellere, nec non ad corpora allidere poteſt, ſicuti quis ore ex fiſtula aërem exprimit. Porro cum imperium & dominatum habeat in aërem, non negari poterit, quod & ventum, qui non niſi motus aëris eſt, & fulmina, pluvias, grandinem, ali-

asque

asque tempeſtates ciere poſſit, quibus vegetabilibus & frugibus nocet. *Valvaſor in deſcriptione Carnioliæ* exemplis demonſtrat quam plurimis, ſæpius ventos, pluvias, tonitrua a ſagis excitata in hiſce, quas deſcribit, regionibus fuiſſe. Notum enim eſt, ex variorum vaporum commixtione & colliſione hæc meteora reſultare. Pluvias autem facillima ratione terris immittere poterit, modo vapores per aërem diſperſos ad frigidam aëris regionem, quam natura ſemper paratam habet, propellat, ubi poſtmodum frigore condenſati in aquæ guttulas reſolvuntur.

§. XIII.

Deinceps generari inſecta in aëre a dæmone poſſe, per naturales tamen cauſas, non dubitamus. Sæpiſſime accidit innumerabilem locuſtarum, aranearum, erucarum multitudinem in certo quodam terrarum tractu reperiri, frugesque deperdere, nec non ipſis animantibus nocere, vicinis locis, quæ eadem cœli temperatura fruuntur, plane immunibus ab ipſis, ubi ratio certe difficillime invenitur. Quinimo, ut verum fatear, inſolitas iſtas & pene extraordinarias temporum mutationes, ubi tempora anni plane deſciſcunt a ſua natura, ventis & aſtrorum influxibus a ſua operatione & indole penitus deflectentibus, (unde magna mala in vegetabilibus, animalibus & ipſo homine fiunt, cum graviſſimi morbi inde naſcantur,) ſæpenumero diabolum cauſari, ſi quis dixerit, non abſurdum dicet. Spiritus equidem, qualis eſt diabolus, non eſt cauſa mechanica, nihilominus ceu cauſa moralis effectus producere poteſt mere mechanicos, non ſecus ac anima in corpore noſtro. Peſtis origo abſtruſiſſima, nec non ejus certus terminus & duratio in quibusdam regionibus ingenia etiam excellentiſſima mirum in modum fatigavit. Neque exiſtimo errorem commiſſum iri, ſi quis primam cauſam ſæpius in

ipſum diabolum, varie agentem in aërem, refundere velit; utut, quod probe notandum, non omnis peſtis aut morbi contagioſi & graſſantis origo ex eo principio petenda ſit. Si enim in noſtro microcoſmo anima ceu cauſa moralis ſola impreſſione & cogitatione mirifice corpori nocere & verum venenum inducere poteſt; qua de cauſa id diabolus nequeat Dei permiſſu facere, certe non video.

§. XIV.

Quæſtio, dum hæc tractamus incidit, num dæmon etiam quoddam imperium habeat in ignem, adeo ut ignem ſiſtere in motu ſuo poſſit? Pervulgata eſt opinio, ad nonnullorum hominum verba & incantamenta ſiſti poſſe ignem, ut non ulterius ſerpat, germanice exprimitur **das Feuer verſagen.** Tale artificium vulgò quoque crepant venatores in exploſione bombardarum, ſiquidem efficere ſibi videntur, ne accendant ſcintillulæ pulverem pyrium. Dicimus, naturales hic ſæpius ſubeſſe cauſas, nam tempore pluvioſo pulvis pyrius flammam a ſcintillis chalybis ægre concipit. Nihilo minus & diabolum illud permittente Deo poſſe, a ratione non eſt alienum; nam ſi potentiam habet aëris motum ſiſtendi, vaporesque humidos colligendi, utique & ipſam in flammam habet, ſiquidem aër eſt flammæ motor, anima atque director.

§. XV.

Ordine jam ſequitur, poſtquam luſtravimus ea, quæ in macrocoſmo diabolus perpetrare poteſt, ut hæc etiam inveſtigemus, quæ in corpore humano fabricari poſſit. Dicimus itaque, cum in materiam fluidam tenuiſſimam, quæ in macrocoſmo eſt aër & æther, ipſi poteſtatem adſcribamus, eodem modo quoque quoad microcoſmum in fluidum illud tenuiſſimum, animantium & corporis humani poteſtatem ipſi eſſe conceſſam: idque maxime propterea,

quo-

quoniam certo ſcimus, materiam ſpirituoſam, quæ movet & regit omnes noſtri corporis artus, non niſi aërem eſſe ſubtiliſſimum, tenuibus ſanguinis ſulphureis particulis mixtum.

§. XVI.

Statuimus itaque diabolum poſſe agere in corpus, inque ipſam etiam animam ſpirituum ceu vocantur animalium, qui non modo animæ rationalis, quo agit, inſtrumentum exſiſtunt, ſed & motum præſtant reliquis corporis membris. Primo omnium conſiderabimus, qua ratione poſſit agere in animam? Dicimus autem in intellectum & voluntatem, ejus influxum eſſe ſpiritualem, quoniam hæ facultates ſunt mere ſpirituales. Quod autem attinet ad phantaſiam, cum res ſit partim immaterialis, partim etiam corporalis, ſiquidem nulla impreſſio externorum objectorum in ſenſoriis fieri poteſt, nullaque idea in mente exſurgere, niſi miniſterio ſpirituum animalium; hinc ante omnia agit in phantaſiam hominis, quatenus nempe ſpiritus in organis certis exſiſtentes variis modis interne afficit variasque impreſſiones ſine motuum ſpecies in eos infert, unde intrinſecus variæ ſenſationes, variæque ideæ menti offeruntur. Quamobrem accidit, ſagarum ſenſus a diabolo mirifice ac varie faſcinari, v. gr. ut res, quas extra ſe videre arbitrantur, intra ſit. Quomodo autem ipſa phantaſia humana decipi queat, ut perverſiſſime judicet, firmiterque ſibi perſuadeat, res quasdam extra ſe exſiſtere ac operari, cum tamen nullæ adſint: vel ex natura inſomniorum, deliriorum, quæ ſecundum *Helmontium*, inſomnia vigilantium ſunt, clariſſime apparet. Ita pleræque operationes diaboli in ſagis ſunt meræ illuſiones phantaſticæ, quales ſunt earum translationes ad conventicula, ecſtaſes, apparitiones in varii generis bruta, & ſimilia. Nam ut preſſius rem ſignificemus, pleræ-

que actiones in magis ſunt non niſi inſomnia dæmoniaca ſive reales influxiones dæmonis in vigilantium phantaſiam.

§. XVII.

Verum enim vero, cum diabolo non inſit poteſtas pro lubitu agendi in cujusvis hominis phantaſiam, ſed uti alia creatura non abſolute agit ſecundum modum activitatis, verum receptivitatis; hinc neceſſe eſt, ut adſit certa quædam diſpoſitio in phantaſia humana, qua præſente ſuas operationes & influxus longe felicius perſequi poterit. Deprehendimus itaque, omnia illa individua, quæ ſanguinem alunt copioſum & craſſum, & quandocunque is ipſe tardius circulatur per cerebri vaſa, magis eſſe diſpoſita atque idonea ad actiones diaboli recipiendas, quam ea quæ ſanguinem tenuem, fluxilem, mobilem, floridum in venis habent. In certiſſima experientia comprobatum eſt, eas ob cauſas melancholicæ temperaturæ homines, ætate ſenes, ſexu aniculas, melancholica hypochondriaca laborantes, & victo duro, craſſo, minus ſpirituoſo fruentes, & ſub cœlo craſſo frigidoque degentes, item nocturno tempore, ubi aër eſt craſſus, & denſus, admodum eſſe obnoxios illuſionibus iſtis dæmoniacis. Quare melancholia dicitur balneum diaboli, & incubus, qui non niſi ſanguinis ſtaſis eſt in pulmonibus atque cerebro, malum dæmoniacum. Ex eo fluit ratio, cur in Italia, Gallia, inque iis locis, ubi homines laborant, vinum bibunt, rationis ſtudio indulgent, converſationibus delectantur, vel parum vel plane nihil de ſagis aut ſpectrorum apparitionibus audiamus. Contra in ſeptentrionalibus regionibus præfigidis, in Lappia, Finnia, Suecia, in locis ubi cereviſiam bibunt tenuem vel nimis lupulatam, victuque utuntur duro, v. gr. ipſis fabis, pane craſſiori, carne ſuilla, uti in Weſtphalia, ducatu Mecklenburgico, Pomerania, ſagarum incantationem, ſpectrorum aliarumque dæmoniacarum

rum illuſionem frequentiſſima occurrunt exempla; nam ingens actorum inquiſitionalium copia in hiſce locis obvia, undique id ipſum confirmat. Videlicet notatu hoc loco perquam dignum eſt, ipſum diabolum non ſemper pro lubitu etiam in ipſis ſagis operari poſſe, niſi prius præparato ad id ipſorum ſanguine; unde ex veneficarum actis olim Præſes cum degeret in Weſtphalia, notavit, ſagas prius ſemper, quandocunque diaboli ſuggeſtionibus & operationibus ſeſe tradituræ eſſent, ſe inunxiſſe, præſertim in carpis manuum ac plantis pedum, temporibusque, unguentis quibusdam ſomniferis, v. gr. ex mandragrora, ſemine hyoſc. lolii, cicutæ, baccis ſolani ſomniferi, axungia taxi, vulpis, opio confectis. Quo facto alto & profundo ſomno ſepeliuntur, in quo diabolus ſuggeſtionibus ſuis, revelationibusque variis in phantaſiam earum operationes exercet. Tunc etiam cum ex longo rerum uſu tempeſtates has vel illas orituras, vel illa mala proventura in hominibus inque ipſis beſtiis, prævidet, ſuggerit ipſis, hoc vel illud ſi facerent, tales tempeſtates ſubſecuturas. Nam diabolo ſolenne eſt, ut opera quæ fiunt viribus naturæ ſibi aſſignet, atque hoc pacto magnam potentiæ opinionem penes ſua inſtrumenta ſibi conciliet. Clariſſime ex hiſce apparet, diaboli potentiam in homine malam, nocentem, illuſoriam adſtrictam utique eſſe ad certas leges ad certam corporis & ſanguinis diſpoſitionem. Probe tamen hic animadvertendum eſt ac cavendum, ne omnes illuſiones phantaſiæ, quæ fiunt in morbis, quæque fiunt a narcoticis, adſcribamus diabolo, ſed tunc demum, quando extraordinaria quædam ſimul occurrunt, & quando ea, quæ patiuntur in hiſce inſomniis, tendunt ad præſens malum inferendum proximo.

§. XVIII.

Notum etiam eſt, qua ratione pii & fideles ſæpiſſime magnas tentationes cum ingenti deſperatione conjunctas ab ipſo diabolo patiantur. Obſervavimus, eas crebrius fieri circa confinia mortis, vel etiam certis in morbi intervallis; Videlicet non ſemel, ſed plus ſimplici vice vidimus in talismodi morbis acutis, in quibus periodice ex ſpaſmis inferiorum partium ſanguis pellitur ad caput, facie facta turgida & inflata, ut etiam quandoque ſanguis ex naribus effluat, tentationes æſtuſioſiſſimas, deſperabundas eſſe, cum remittente ſponte paroxyſmo, vel per medicamenta, mox omnia evaneſcunt & ægroti ſpirituali gaudio gratiaque Dei rurſus fruuntur, attamen ſæpius res iterum commutatur, & ſuperior tentatio revertitur, circulo ſanguinis per caput turbato. Neutiquam vero talia poſſumus ſoli ſanguini & naturæ adſcribere, ſed hoc dicimus, quod diabolus ſavore naturæ & vitio ſanguinis ſpiritualiter etiam actiones ſuas inſtituat. Nam ipſe ibi maxime eſt præſens in operando, ubi non recte ſeſe habent res in natura, ſed quando confuſio, turbatio, corruptio deprehenditur. Paucis: ubi malum accidit in natura, tunc occaſionem agendi arripit, cum hoc ſociat ſuas operas, & malum ceu amicum ſuæ naturæ ſemper amplectitur, ſuamque poteſtatem & dominatum ibi exſerit, quæ res ſcitu maxime neceſſaria eſt non modo medicis, ſed & ipſis Theologis.

§. XIX.

Proximum eſt, ut jam videamus, an morbos poſſit inducere in corpus humanum diabolus? reſpondetur: utique. Tales autem potiſſimum, qui dicuntur morbi ſpirituum. Nam uti fluida corpora ante omnia ſunt potiſſimum in ejus poteſtate, ea varie dirigendo; ita accidit id etiam in ſpiritibus corporis noſtri. Spiritus conſenſu omnium medico-

dicorum & motus voluntarios & ſenſus præſtant corpori noſtro, quapropter omnes morbi magici & dæmoniaci verſantur circa motum voluntarium vel ſenſus. Plerumque in iis motus viſuntur ferociſſimi, jactationes, circumvolutiones immanes corporis, ejusque partium robur immenſum, convulſiones, ſpaſmi, truculenti dolores, ex quibus ſufficienter apparet, malum exſiſtere primario in ſpiritibus. Ita etiam morbi, quorum mentio reperitur in novo teſtamento, & quorum originem deducit Spiritus Sanctus ab ipſo dæmone, ſunt maxime furor, melancholia, epilepſia, variæque jactationes corporis & concuſſiones. Deinceps cum non modo diabolus poſſit ſpirituum motum augere, ſed etiam ſiſtere, hinc videmus etiam eundem, ſacra ſcriptura teſte, linguæ aphoniam, ſurditatem, contracturam produxiſſe. Quo ſpectat etiam impotentia conjugalis, quæ ex ceſſante ſpirituum influxu per penis maſculos oritur, id quod per incantamenta induci poſſe etiam in vulgus notum eſt. Pertinet etiam huc cutis inſenſibilitas & hujus generis varia. Deinceps & ipſe quoque ſacer codex ſufficienter declarat, ulcera peſſimi moris a diaboli induci, quod procul dubio fit, dum cutis & fibrarum tonum deſtruit & relaxat, unde ſtagnans ſerum & lympha in fœtidiſſimam putrilaginem abit, cujus manifeſtum exemplum habemus in Hiobo; quod factum non parabolam eſſe, egregie demonſtravit Spanhemius.

§. XX.

Verum enim vero complures præſertim hodierno tempore reperiuntur, qui plane hos morbos, quos ſcriptura a dæmone natos docet, pure naturali cauſæ adſcribendos, & ſimplices morbos eſſe dicendos, autumant, quoniam a naturalibus cauſis ſimiles morbos oriri poſſe animadvertunt. At vero utut non negemus, tales morbos etiam

iam proficiſci poſſe a cauſis naturalibus: exinde tamen non fluit, diabolum tales non poſſe producere. Deinceps occurrunt quædam in morbis iſtis, quorum ſcriptura meminit, magicis, quibus ii diſtinguuntur ab aliis morbis naturalibus. Primo enim expreſſe ſcriptura eos illatos fuiſſe a dæmone ſcribit. Quandocunque autem recenſet alios morbos naturales, nunquam eorum cauſam refert ad dæmonem. Secundo, expulſo dæmone, fugatus eſt morbus, quoniam ipſe fuit cauſa. Quod autem expulſus verus dæmon fuerit, luculentum rei habemus teſtimonium, dum annuente Seruatore ingentem ſuum gregem invaſit, eosque omnes præcipitavit in mare. Tertio etiam in quibusdam ſubiectis quædam extraordinaria, quæ in aliis morbis naturalibus non viſuntur, occurrunt, v. gr. blasphemationes, vaticinia, ſtupendum corporis robur, quo catenas perruperunt, quæ omnia utique noſtram confirmant rationem.

§. XXI.

Ceterum tamen non negandum eſt, morborum naturalium & ſupernaturalium quandoque magnam eſſe affinitatem, & ſub leviorum morborum larva dæmonem quandoque latere & blandam naturalis affectus opinionem excitare poſſe. Talismodi exempla recenſita vide in *Fernelio lib. II. de abditis rerum cauſis cap. 60.* Deinde quoque non ſemper, ubi inuſitata & inſolentia quædam viſuntur in morbis ſymptomata, ſtatim ad cauſas ſupra naturam poſitas & incantamenta eſt confugiendum. Conqueritur jam de eo ipſe noſter *Hippocrates* in principio libri *de morbo ſacro*; dum dicit: *Homines naturam & cauſam hujus morbi divinam eſſe putaverunt, præ inexperientia & admirationo, propterea quod reliquis morbis nulla re ſimilis eſt.* Et paulo poſt: *Qui primi hunc morbum ſacrum eſſe pronunciaverunt, tales homines mihi eſſe videntur, quales etiam nunc ſunt magi & expiatores, & circulatores,*

latores, & quidem arrogantes, qui ſe vehementer pios eſſe ſimulant, & amplius quid ſcire. Hi itaque conſilii ac mentis inopia obvelantes ac prætexentes divinitatem, quum nihil haberent, quod exhibitum prodeſſet, ut ne manifeſta fieret ipſorum ignorantia, ſacram hanc affectionem eſſe pronunciarunt: & rationibus idoneis collectis curationem conſtituerunt ſibi ipſis ſecuram, expiamenta offerentes, & incantamenta. Eſt enim morborum quorundam facies ferme admiranda, qua territus medicus, etiam expertiſſimus, quandoque dubius hæret, utrum naturalis an ſupernaturalis agentis ſint effectus iſti. *Alexander Benedictus lib. V. c. 6.* refert, ſpinam aliquando in arcus ſcythici modum retrorſum flecti tanto cum cruciatu, ut ſæpe intra dies quatuor tollantur e medio. Uteri ſuffocatio tanto nonnunquam cum impetu proſternit fœminas, ut defunctis fiant ſimiles & teſte *Paræo lib. 23. c. 46.* pro mortuis, etſi viverent, fuerint elatæ. In ſaltu S. Viti homines inſano ſaltandi furore perciti choreas ducere ſemper appetunt, & cum aliis tripudiare ad extremam virium defatigationem geſtiunt. *Horſtius Epiſt. med. ſect. 7.* de admirand. convulſ. Morbus ſacer, qui epilepſia Hippocrati dicitur, præſertim a minera ſcorbutica ortus, graviſſimis hominem quandoque convulſiones, ac ſi faſcino eſſet læſus, cruciat, notante *D. Dravvizio* im Schmertzmachenden Scharbock *p. 90.* Vidimus inquit *Th. Willis de morb. convulſivis pag. m. 21.* quosdam convulſionibus admirandis ac perpetuis affectos, ut neceſſe habuerint, membra huc illuc tractare & diſtorquere, ſaltare, humum manibus aut pedibus contundere, aliasque geſticulationes ſtupendas exercere, haud ſecus, ac ſi ſagarum præſtigiis læderentur. Exempla morborum plura, in quibus θαμασὸν habetur, apud *D. Sebizium* videantur. Neque ſtatim quandocunque inſecta quædam, uti bufones, lacertæ, ranæ ex ventriculo & per

alvum ejiciuntur, id adſcribendum erit præſtigiis dæmoniacis. Exſtant hujus rei apud auctores exempla quamplurima, ubi mere naturales cauſæ ſubfuerunt, qua de re legi meretur *Reineſius in epiſt. ad Neſteros, it. Paul. Sorbait Miſc. cur. Ao. II. obſ. 103. item Deb. II. Ao. VIII. obſ. 157.* itemque apud *Ioh. Hellwigium obſ.* *Phyſ.* Medic. 80. & 92. cum *ſcholiis Schock.* Varia enim animalculorum ſemina & ovula cum alimentis aſſumta, ſalva ſua textura in corporis cavitatibus ſtagnantia, blando calore foveri, & tales beſtiolas procreari poſſe non eſt abſurdum.

§. XXII.

Quapropter ne in tam gravi & arduo negotio decipiamur,& probe morbos naturales,qui ex cauſis pure phyſicis & mechanicis, a magicis qui ex altiori ſupernaturali,& morali cauſa oriuntur, diſcernamus, opus eſt, ſubjicere hic quosdam characteres & criteria, ex quibus judicare præſentiam morbi magici poſſumus. Non ſufficiunt autem hic ſolæ horrendæ vociferationes, geſtuum deformationes, inſolentes atque admirandæ corporis motiones, quippe talismodi ſymptomata ſpasmoticis & arthriticis morbis valde ſunt familiaria, ſed ſuſpicionem gerant veneficii, ſanus & robuſtus homo ſubito citra morbum præcedentem graviſſimis convulſionibus, membrorum mirificis agitationibus,doloribus,torquetur: ſecundo ſi accedit blasphematio Dei, & verbi divini abuſus, & obſcœnarum rerum intermixtio: Tertio rerum ſecretarum & incognitarum præſertim futurarum, vel remotiſſimis in locis geſtarum notitia, & revelatio, præſertim cum rudes & indocti ſint homines, uti liquet in *Pythoniſſa Philippenſi* Act. 16. itemque viro illo cujus meminit *Camerarius Horarum ſubc. Cent. I. obſ. 70.* qui nunquam a ſe viſos proprio nomine compellavit,& ipſis anteactæ vitæ idemque parentum & familiarum,

quas

nunquam viderat, res geſtas narravit: & hæc quidem fecit cum ſedatiori fuit animo, ubi autem commotior ipſum animus oppreſſit, falſa & obſcœna intermiſcuit; imo multa alia, lectu ibi digna, & prolixiora, quam quæ adducere voluerimus. Quarto peregrinarum linguarum *ſcientia*, quas nunquam audiverunt vel didicerunt: quinto ſi robur exſerat, quod vim omnem humanam ſuperat; & ſexto, quod certiſſimum ſignum eſt, ſi varias monſtroſas & heterogeneas res v. gr. clavos, crines, ligna, ceram, vitrum, ſpinas, ſilices, aciculas, fruſtula fiſtulæ Nicotianæ, chartam, piſcium oſſicula, globulos ſtanneos, lanam contortam, dentes, cum graviſſimis & horrendis doloribus ventris per vomitum maxime emittant; vel grana milii, ſtupas, plumas ex oculo; chartas, crines, acus ex membro virili, ex auribus, & utero extrudant. Hujus commatis hiſtorias accuratiſſime deſcriptas cum omnibus circumſtantiis, tot teſtibus fide dignis præſentibus, collegerunt varii medici periti & docti veteres & recentiores, diverſis temporibus, & diverſis locis. Legi ex his poſſunt *Langius lib. I. epiſt 28. Ant. Benivenius de abditis morborum cauſis cap. 8. Sennertus lib. V. Pr. Med. P. 9. c. 5. Bald. Timæus a Güldenklee lib. 7. Caſ. Med. lib. 24. Schizius diſcurſu de caſu adoleſcentis:* quibus junge *Greg. Horſtium in addit. ad Marc. Donati edit. novam pag. 716. Caſp. a Reies camp. quæſt. 97. num. 10.* Aſt inſtar omnium legi poteſt Clariſſ. *Mercklinus*, qui vel 60 memorabiles hiſtorias morborum magicorum in unum librum collegit & recenſuit. Poſſemus etiam hic annectere talismodi caſus, a fide digniſſimis & oculatis teſtibus medicis nobiscum communicatos, ſi in longum protrahere ſermonem noſtrum animus eſſet, ſique res dubitationibus penes medicos adhuc eſſet obnoxia. Placet tantum mentionem hic injicere unius & alterius hiſtoriæ, pro cæteris notatu dignæ. Memorabi-

lis eſt, quam communicat *Langius lib.I. epiſt.38.* In quodam Eiſtetenſis Epiſcopi ditionis pago, Frugenſtal, agricolam, cum crudelibus dolorum tormentis in altero hypochondriorum latere conficeretur, ſubito clavum ferreum ſub illæſa cute manu apprehendiſſe, quem chirurgus illic balneator novacula exciderit, nec tamen dolores ceſſaſſe, ſed indies magis incruduiſſe. Quare cum nullum aliud dolori remedium, quam mortem, ſupereſſe putaret, eum arrepto cultro guttur ſibi abſcidiſſe. Cadavere aperto, adſtante ingenti hominum frequentia, & ventriculo inciſo, lignum teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim inſtar ſerræ dentati, & duo ferramenta aſpera reperta fuiſſe, quorum ſingula ſpithamæ longitudinem excedebant, adfuiſſe & capillorum inſtar globi involucrum. Nec prætermittendum duximus ſingularem & fide dignum, qui Jenæ anno 1685. contigit, caſum, ubi uxor Thuringica lanii cujusdam, caput vitulinum inter alia venale habebat; quod cum vetula quædam licitaretur, & quidem nullo ferme pretio, recuſavit altera vendere. Verum vetula mutiens abiit, nemine mortalium mali quidpiam propterea eventurum conjiciente. Nihilominus accidit, ut venditrix mox inſequenti tempore magnum capitis dolorem ſentiret, qua de cauſa (quia indies dolores intra cranium augebantur) experientiſſimus *Dn. D. Schlevogtius* h. t. Prof. Jenenſ. in conſilium fuit vocatus, qui contulit, quod potuit. Irritus vero labor erat, naturalia eaque ordinaria adhibere remedia, cum omnia in ægrotante præter naturæ ordinem fierent. Excernebat enim miſera illa aliquo die magnam cerebri copiam per aurem ſiniſtram, ſine omni ruptura vel luxatione in ea commiſſis. Habebatur tale excrementum primum pro cerebro humano, re vero curatius

tius conſiderata & cum Dn. D. *Stahlio* t. t. ibidem commorante perpenſa, agnoſcebatur vitulinum eſſe, idque eo certius, quo citius multa etiam oſſicula, caput vituli-um conſtituentia ejiciebantur. Fecit Satanas hos ludos per aliquot menſes quibus elapſis uxor lanionis in integrum reſtituta & in hodiernum fortaſſe adhuc diem Jenæ inter vivos degit. Denique ſeptimum indicium magici morbi eſt, quandocunque remedia præſentiſſimæ cæteroquin virtutis contra dolores, convulſiones, ſpaſmos, omnem exuunt efficaciam, & nullum reliquunt effectum.

§. XXIII.

Diximus ſuperiori loco, infallibilem morbi ab incantatione orti notam eſſe, quando multæ artificioſæ & peregrinæ res ex inſuetis locis excluduntur. Conſpicimus enim hoc pacto manifeſto ipſius diaboli opera, Res certe, eſt ſtupenda, & quæ excedit omnem humanum captum unde valde difficile eſt, in modum penetrare quo diabolus talia conficiat. Plurimi quidem in ea opinione verſantur, ac ſi diabolus tunc & ægrotorum & adſtantium oculis præſtigias atque offutias objiciat: verum hic faſcinatio, quæ ſaltim eſt turbata imaginatio, non habet locum, adſunt enim corpora vera, quæ immenſos dolores & cruciatus pariunt, hi poſt excretionem earum rerum evaneſcunt, imo ſæpius adhuc in ipſo ſecto cadavere poſt mortem talia reperiuntur, teſte hiſtoria ex *Langio* modo citata. Quæſtio ſaltim eſt, quomodo diabolus talismodi res aliunde, ipſis inſciis, poſſit transferre in eorum corpora? Verum enim vero ſi in re tam cognitu difficili conjecturis indulgere licet, vero eſt ſimillimum, diabolum immediate non loco movere hæc corpora, ſed hoc ipſum præſtare, mediantibus ſagis & veneficis. Exiſtimo enim, diabolum ad talismodi res mirabiles in corpora immit-

tendas loco inſtrumenti uti ſagis, in quarum non modo voluntatem & phantaſiam, ſed in ipſos ſpiritus animales artusque potentiam habet. Hæ in illis actibus ſeſe habent pure paſſive. Unde exiſtimamus ipſum diabolum regere mira ſagacitate ac artificio earum artus, ut in corpora talia immittere poſſint. Quam prodigioſa & mirabilia opera magna ſagacitate & manuum celeritate efficiant circulatores, & agyrtæ, etiam in vulgus notum eſt. Ad confirmationem ſententiæ maxime illud accedit, quod facta accurata exploratio doceat, hos morbos a ſagis plerumque domeſticis & vicinis introductos eſſe, quæ ceu inſtrumenta ſi fuerint ad rogum damnatæ & concrematæ, morbi ceſſarunt, cum tamen dæmon ſemper ſuperſtes ſit. Qua de re legi meretur *Joh. Bodinus in confut. operis Wieri pag. 580.* Deinceps exiſtimamus, tunc temporis, quando gravi ſopore ſepulti jacent ægroti id ipſum fieri. Ipſe quoque diabolus efficere poteſt, ne homines hoc ſentiant, vel videant. Legimus etiam exempla a *Mercklino* aliisque notata, ubi ipſi ægroti faſſi fuerunt, ſagas noctu acceſſiſſe, & ipſos cruciaſſe. Ulterius memorabile eſt, ſi conferimus extraordinarias haſce hiſtorias, ut plurimum perſonas, quibus tales res magico actu fuerunt immiſſæ, fuiſſe infantes, pueros, adoleſcentes, fœminas juniores, in quibus ſolidæ partes cutisque valde flexiles & dilatabiles exſiſtunt.

§. XXIV.

Eſſent jam quoque adjicienda quædam, quæ facerent ad curam talium morborum. Verum cum & propria in iis experientia deſit, nec non modus operandi antimagicorum plane nobis ſit incognitus merito hæc prætermittimus. Notum alias eſt, quod nonnulla ex triplici regno deſumta adverſus magicos morbos undique celebren-

brentur, & famoſiſſima exſiſtant, ex quorum claſſe ſunt herba lunariæ, fl. hyperici. adiantum aureum, antireſinum, betula, viſcus coryli, verbena, ſtercus humanum, aſſa fœtida, mercurius vivus, quorum applicatione per fumigationem, ſuppoſitionem, appoſitionem, balneationem, internoque etiam uſu ſanare hos morbos tentant. Verum an ſucceſſus reſpondeat, determinare hic non poſſumus. Cum Chriſto commendamus jejunium & preces: ſique ſubjectum eſt melancholicum, venæ ſectiones, motum nitri ſalium volatilium evacuantium uſum ſuademus perſuaſi hiſce ſæpenumero ſpectrorum apparitiones, quibus nonnulli perpetuo exercentur, ceſſare, imo ſcribimus experti, nonnunqum ceſſaſſe. Si immodicæ artuum præſto ſunt vibrationes & contorſiones, antiſpaſmodica non erunt ſine inſigni fructu atque effectu.

§. XXV.

Coronidis loco monendum eſt, dæmones hodie non tanto imperio tantaque poteſtate uti in rerum naturalium ordinem, ipſumque genus humanum, quanta olim polluit. Quod vel inde apparet, quod noſtris temporibus ſpectra, obſeſſiones, incantationes aliæque hujus generis præſtigiæ rariores ſunt, quam olim, quam Chriſto iter facienti ubique occurrerent. Cujus rei rationem optime expediunt antiqui patres, qui miro conſenſu obſervant, dæmonum ludibria, ex quo Chriſtus advenit magna ex parte evanuiſſe. Hinc Athanaſius *de incarnatione Verbi Dei cap. 47. p. 88.* *Et vero*, inquit, *olim quidem omnia dolis oraculorum plena erant, falſaque hominum opinione, Delphorum, Dodonæ, Bœotiæ, Lyciæ, Libyæ, Aegypti & Cabirorum oracula, nec non Pythiæ omnibus admirationi erant; nunc autem, ex quo Chriſtus vbique prædicare cæpit, penitus defecit illorum inſania, nec vllus amplius inter eos vates reperitur. Olim dæmones variis ſpectris hominum*

num

num mentes decipiebant, fontibusque & fluviis, lignis aut lapidibus inſidentes ſtultos mortales præſtigiis percellebant: jam vero poſt divinum Verbi adventum evanuerunt huiusmodi fallaciæ. Idem teſtatur Juſtinus Martyr. in *Dialogo cum Tryphone Iudæo p. 149.* Dionyſius Alexandrinus *apud* Euſeb. *lib. VII. H. E. cap. 10.* Quin ex ipſis paganis Plutarchus, dum ſingulari libro in cauſſas deficientium oraculorum inquiſivit, ſatis docuit, dæmones jam ſua ætate priſtinam, qua pollebant, potentiam magna ex parte perdidiſſe. Et ita merito fieri oportuit. Miſſus enim eſt Chriſtus, ut Satanæ opera deſtrueret, humanumque genus in priſtinam vindicaret libertatem. Hinc ut clarius rem exprimamus, vinctus jam & magis ligatus eſt cacodæmon, ejusque operationes in humanum genus multo ſunt hodie quam olim adſtrictiores. Neque dubitamus, fore, vt inpoſterum ejus potentia ludibriaque magis magisque evaneſcant. Clarior enim lux veritatis ubique in animis hominum cœpit exſplendeſcere, florent artes & ſcientiæ, rationis cultura ubique accuratiſſime ſuſcipitur. Quin immo beatum iſtud millennium, quod multi tam anxie exſpectant, & de quo tanta ſunt inter theologos ſententiarum divortia, ſacra docente ſcriptura, Apoc. XX, 2. in nulla re alia conſiſtit, quam in ligatione diaboli per mille annos.

F I N I S.